

**Методика суддівства змагань зі спортивного
гірського туризму (спортивна дисципліна "маршрут").
Підведення підсумків**

1. ПОКАЗНИКИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ГІРСЬКІ ПОХОДИ

1.1. Основні критерії оцінки гірського маршруту

1.1.1. Категорія складності (далі – к.с.) спортивного гірського маршруту, відповідно до Правил змагань зі спортивного туризму (далі - Правила) визначається трьома основними критеріями, значимість яких різна (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Категорія складності маршруту, к.с.	Тривалість маршруту, днів	Протяженість маршруту, км	Нормативна кількість категорійних перевалів залежно від к.с. маршруту, штук									
			Нормативних, всього	Заданої к.т.	Довільної к.т.	В тому числі, види і кількість нормативних перевалів заданої к.т.						
						1А	1Б	2А	2Б	3А	3Б	3Б*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	6	100	2	2		2						
II	8	120	3	3		1	2					
III	10	140	4	3	1		1	2				
IV	13	150	5	4	1		1	1	2			
V	16	160	6	4	2			1	1	2		
VI	20	160	7*)	4	3				1	1	1	1
				4	3				1	1	2	
				5	2				1	3	1	

*) У походах VI к.с. можливі три комбінації з перевалів заданої к.т.

1) *категорійних перевалів набором*, нормативна кількість (кол. 4) яких залежить від к.с. маршруту (кол. 1) і, в першу чергу, обумовлена кількістю перевалів заданої (кол. 5) категорії труднощі (далі – к.т.);

2) *тривалістю* проведення гірського походу в днях (кол. 2), що є всього лише рекомендованою величиною, а не обов'язковою;

3) *протяжністю* активної частини маршруту (кол. 3), яка характеризується показником, як «не менше», однак Правила допускають певного скорочення протяжності (до 25%).

1.1.2. Таким чином, к.с. гірського походу в першу чергу визначає наявність нормативного кількості категорійних перевалів в нитці маршруту (кол. 4). Нормативи по тривалості і протяжності носять лише контрольний, тобто рекомендований характер.

1.1.3. У свою чергу, в залежності від к.с. походу, заявлені і пройдені категорировані перевали, з урахуванням технічної труднощі проходження кожного, ділять на три види (табл. 1):

1) *заданої* к.т. перевали (кол. 5) – це основна частина найбільш технічно важких для подолання перевалів, набір яких і визначає, головним чином, к.с. маршрутів;

2) *довільної* к.т. перевали (кол.6) – це обов'язкова додаткова частина категорированих перевалів, к.т. яких не задана нормативними вимогами (від 1А і до 3Б * к.т.);

3) *наднормативні* – це категорійні перевали, заявлені і пройдені з ініціативи команди понад нормативну кількість для походів відповідної к.с. (кол. 4).

Залежно від к.с. походу наявність в нитці маршруту категорійних перевалів кількісно (кол. 4) і по к.т. (кол. 7-13) строго регламентовано Правилами. Однак загальна кількість заявлених і пройдених командами категорійних перевалів досить часто перевищує ліміт нормативної кількості, передбаченої к.с. маршруту.

Наприклад, маршрути походів III к.с. повинні містити по три перевали заданої к.т. [(2Ах2) і 1Б] і один довільний (наприклад, 1А). Наднормативні – це 5-й перевал і інші пройдені понад 4-х категорійних перевалів, а в поході V к.с. – це 6-ий перевал і наступні за ним (кол. 4, табл. 1.1).

1.1.4. Якщо крім нормативної кількості перевалів заданої к.т. (кол. 5) заявлено і пройдено додаткова їх кількість, вони в межах кожної к.т. з усіх пройдених утворюють відокремлені *групи* перевалів заданої к.т.

Наприклад, похід IV к.с. передбачає проходження наступних нормативних перевалів заданої к.т.: (2Бх2) + 2А + 1Б (кол. 8-10). Якщо фактично пройдені перевали (2Бх3) + (2Ах2) + 1Б, вони утворюють відокремлену групу перевалів 2Б к.т. (3 шт.) та 2А к.т. (2 шт.). Перевал 1Б к.т., в даному випадку, не створює відокремлену групу, так як він один, тобто – це просто перевал заданої к.т.

1.1.5. Не можна при цьому не відзначити, що МКК при розгляді заявлених гірських маршрутів відповідно до нормативних вимог, в свою чергу, категорійні перевали з урахуванням їх к.т. проходження (п.п. 7-13, табл. 1.1) теж ділять на три види, але дещо по-іншому, зокрема, на:

1) *визначальні* перевали (далі – ВП) – це всі нормативні перевали максимальної к.т. для походу даної к.с. (для походу III к.с. – це перевали 2А к.т., а для походу V к.с. – це перевали 3А к.т.);

2) *наступні за визначальними* перевали (далі – НВП) – це все перевали, к.т. яких на підлогу категорії нижче, ніж ОП (для походу III к.с. – це перевали 1Б к.т., а для V к.с. – це перевали 2Б к.т.);

3) *інші* перевали – це категорійні перевали за вирахуванням всіх, що відносяться до груп ОП і ПОП, тобто без прив'язки до нормативної кількості (кол. 4, 5) кожного з них (для походу III к.с. – це перевали 1А к.т., а для V к.с. – це 2А, 1Б і 1А к.т.).

1.1.6. При оцінці маршрутів за основу прийнято, в основному, поділ категоризованих перевалів по нормативним вимогам (п. 1.1.3), тим не менше, в окремих випадках будемо оперувати і розподілом перевалів з урахуванням їх к.т. (п. 1.1.5).

1.1.7. Для орієнтовного перекладу альпіністських категорій складності сходжень (к.с.) в туристські категорії труднощі оцінки гірських технічних перешкод (к.т.), рекомендується скористатися таблицею порівнянь цих показників (табл. 1.2.):

Таблиця 1.2

Еквівалентні показники при рельєфі ск, к ¹⁾	
Категорія складності в альпінізмі	Категорія труднощі в туризмі
н/к	1А - 1Б к.т.
1Б к.сл.	2А к.т.
2А к.сл.	2Б к.т.
2Б к.сл.	3А к.т.
3А к.сл.	3Б к.т.
3Б к.сл.	3Б* к.т.
4А к.сл.	3Б* к.т. ²⁾

Еквівалентні показники при рельєфі сл, лс, сн ¹⁾	
Категорія складності в альпінізмі	Категорія труднощі в туризмі
н/к	1А - 1Б к.т.
1Б к.сл.	1Б к.т.
2А к.сл.	2А к.т.
2Б к.сл.	2А к.т.
3А к.сл.	2Б к.т.
3Б к.сл.	3А к.т.
4А к.сл.	3Б к.т.
4Б к.сл.	3Б* к.т. ²⁾

¹⁾ **ск** - скельний маршрут;

к - комбінований маршрут;

²⁾ Далі в туризмі тільки **3Б*** к.т.

сл - сніжно-льодовий маршрут;

лс - льодово-сніговий маршрут;

сн - сніговий маршрут.

1.1.8. Тут і далі все сказане про категорії складності перевалів, якщо інше спеціально додатково не обумовлено, в рівній мірі відноситься і до к.с. вершин, башт вершин, а також траверсів гребенів хребтів, вершин і інших технічних перешкод гірських маршрутів.

1.2. Загальний підхід до оцінки спортивних походів

1.2.1. Набір кількості категорійних перевалів, тривалість спортивного походу і його протяжність (п. 1.1.3) дозволяють усього лише віднести маршрут до відповідної категорії складності. Однак для всебічної оцінки наскільки правильно був розроблений, підготовлений і безпосередньо пройдений групою запланований маршрут тієї чи іншої к.с., судді визначають керуючись Методикою суддівства, яка передбачає п'ять роздільних оціночних

критеріїв: Складність, Новизна, Безпека, Напруженість і Корисність або Інформативність. Для кожного критерію встановлені верхні та нижні граничні значення їх показників в балах (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Категорія складності	Оцінка граничних значень показників, балів									
	Складність		Новизна		Безпека		Напруженість		Інформативність	
	min	Max	min	Max	min	Max	min	Max	min	Max
VI	55	120	0	24	-22	25	-10	25	0	10
V	34	89	0	20	-20	20	-8	20	0	8
IV	17	57	0	16	-17	15	-6	15	0	6
III	10	34	0	12	-15	11	-5	10	0	5
II	4	17	0	9	-11	8	-4	6	0	4
I	1	10	0	7	-9	6	-3	4	0	3

При цьому більш високі та низькі показники в балах (\pm) характерні для маршрутів більш високої к.с., у яких вплив сукупності ознак всередині інтервалів вищий.

На підставі показників кожного з цих п'яти критеріїв і з урахуванням їх питомої значущості судді отримують сукупну оцінку в балах окремо взятого спортивного гірського походу.

1.2.2. При цьому слід зазначити, що опущені, змушено, ті фактори, які не можна об'єктивно оцінити на підставі звітних матеріалів.

Наприклад, схоженості учасників однієї групи, тобто аналог зіграності в інших видах спорту. За даними маршрутних книжок (далі – МК), як правило, не зрозуміло чи є у них попередній досвід спільної участі в одному з походів. Отже, запроваджувати подібний показник в даний час без належного вимоги з боку МКК поки недоцільно.

1.2.3. З тієї ж причини не враховано і ряд інших значущих показників, такі як середня висота ночівель (h_n), сумарні втрати глибини спуску ($-\Delta h$, м) після короткочасних підйомів ($+\Delta h$, м), особливо при проходженні початку маршруту. Висотні графіки часом складені таким чином, що встановити реальні, а не орієнтовні показники $\pm \Delta h$ не представляється можливим, а тому ними користуватися некоректно.

1.2.4. Крім того, ряд перерахованих і не тільки показників не відносяться до обов'язкових вимог до звіту, а тому, виходячи із забезпечення рівних умов для всіх, хто бере участь у змаганнях, їх зіставляти між собою було б не правомірно.

1.3. Загальні правила оцінки пройдених маршрутів

1.3.1. Кількісні показники по набору і к.т. перевалів в пройдених мар-

шрутах не завжди в повній мірі відповідають, як було відзначено, чинним нормативним вимогами для походу даної к.с. (табл. 1.1). Проте, заявлені групою на проходження кількість і к.т. перевалів, записані в МК, повинні виступаючими командами бути пройдені, а дотримання заявки зобов'язані контролювати судді чемпіонатів.

1.3.2. Зокрема, можуть мати випадки, коли в пройденому маршруті (кол. 7-13, табл. 1.1):

а) *міститься один визначальний* перевал походу більш високої к.с. (в поході V к.с. пройдений ВП походу VI к.с. – 3Б к.т.);

б) *відсутній один з визначальних* перевалів маршруту даної к.с. (в поході V к.с. не пройдений один ВП – 3А к.т.);

в) *не пройдений один із заданої* к.т. перевалів, крім ВП, і без досить на те обґрунтованих причин (п. 2.2.1.2).

1.3.2.1. Рішення по п.п. «а» і «б», тобто, до якої групи відповідної к.с. слід віднести такий похід, повинно бути обумовлено в Положенні про змагання (Регламенті) або ГСК до початку суддівства приймає по ньому рішення з представником провідної організації і про прийняте рішення повідомляє всіх учасників Чемпіонату, Кубку, Першості (далі – Чемпіонату).

1.3.2.2. Рішення по п.п. «в», яке пов'язане з відсутністю проходження одного з перевалів заданої к.т., крім ВП (п. 1.3.2.1), в кожному конкретному випадку приймає ГСК змагань.

1.3.3. Якщо МКК погодила відповідні зміни в нитці маршруту під час його проходження, перед розглядом звіту МКК повинна зміну в маршруті перенести в МК, з відповідним підтверджуючим підписом голови МКК завіреним штампом МКК.

1.3.4. Зміни таких багатофакторних показників, як тривалість і протяжність об'єктивно врахувати і оцінити досить важко (несприятливі погодні умови, перевищення розрахункових витрат часу на проходження одного або декількох перевалів, в тому числі і не заплановані, тобто змушені днювання і ін.). Однак розтягнутість проходження маршруту за часом перетворює похід зі спортивного в одну з форм активного відпочинку, а зайва протяжність – в екскурсію по ознайомленню з одним з високо гірських районів. Нормативи існують для того, щоб їх дотримуватися.

1.3.5. Обґрунтованість реальної необхідності збільшення або скорочення тривалості і протяжності маршруту повинна знайти відображення у висновках суддів-експертів, які здійснюють всебічну оцінку звіту про пройденому групою маршруту, мають можливість уточнити у учасників походу всі спірні моменти. Судді чемпіонатів тільки зіставляють інтенсивність руху різних груп (п. 2.7.5).

1.4. Види гірських перешкод і їх оцінка

1.4.1. Існують різні види гірських перешкод, проходження яких кожного окремо (перевалу і сходження), послідовно один за одним без підходів (двох перевалів), а також при поєднанні їх подолання (перевалу і сходження на башту вершини), при суддівстві оцінюють по-різному.

Розглянемо, особливості оцінок проходження різних видів гірських перешкод відокремлено і в поєднанні.

1.4.2. **Траверси** – за характером пройденого при цьому маршруту, ділять на траверси гребенів хребтів, башт вершин і вершин.

Траверси гребенів хребтів можуть бути самостійними технічними перешкодами, які включають підйоми на гребні відрогів і спуск з них, або лише елементами основних технічних перешкод, наприклад, перевалів (п. 1.4.3.1). В рівній мірі це відноситься і до траверсу башт вершин (1.4.5.1).

1.4.3. **Зв'язка** – це проходження двох і більше поруч розташованих перевалів без спуску з верхнього цирку загального, зокрема, льодовика, між якими немає складних для проходження ділянок (спусків, переходів і підйомів).

Категорія труднощі проходження таких зв'язок визначається складністю підйому на перший перевал і спуску з останнього перевалу, тобто без урахування переходу між сідловинами. Висота зв'язки приймається по перевалу з максимальною висотою, а к.т. – відповідно до методики категорювання на підставі сумарної оцінки труднощі підйому і спуску.

1.4.3.1. Зв'язкою так само є підйом на сідловину одного перевалу і перехід уздовж гребеня траверсом до поблизу розташованої сідловини іншого перевалу і спуск з неї.

Якщо перехід уздовж гребеня траверсом між сідловинами перевалів, які розташовані поблизу один від одного:

а) *не категорійним* (н/к) є маршрутом, тобто за всіма показниками нижче вимог навіть до технічного перешкоди 1А к.т. – траверс не оцінюють;

б) *представляє* технічну трудність за всіма показниками, не нижче вимоги до перевалу 1А к.т. (п. 1.1.3) – траверс оцінюють окремо згідно з поданими в звіті описами проходження;

в) *не представляє* сам по собі окремий маршрут певної к.т. по всім параметрам, але містить елементи категорійних маршрутів – траверс підвищує к.т. перевалу.

Наприклад, підйом на перевал Дон (2А к.т.) плюс траверс гребеня і спуск з перевалу мирили (2Б к.т.), в зв'язці – Мирили 3А к.т.

1.4.4. **Спарки** являють собою спарене проходження декількох видів технічних перешкод.

Наприклад, комбінація проходження перевалу з радіальним сходженням з його сідловини на башту вершини.

До спарок також відносять, умовно, повні траверси з рюкзаками декількох або окремої вершини зі спуском обов'язково в протилежну ущелину (долину). Тобто, на відміну від радіальних сходжень, що передбачають спуск у вихідну ущелину.

Зв'язка декількох перевалів не є спаркою.

1.4.5. **Сходження** – слід чітко розрізняти підйом тільки на *башти* вершин у спарках від *сходжень* на вершини (від підніжжя до підніжжя).

При суддівстві по-різному оцінюють два види сходжень:

1) *повторні підйоми* на вершини – по раніше пройдених маршрутах

альпіністами або іншими групами туристів (елементи новизни відсутні);

2) *первопроходження* або *першосходження* – по новому для всіх маршруту підйоми на вершини або на їхні башти.

Якщо сходження на вершини завжди є відособленими технічними перешкодами, то радіальні сходження на башти вершин, тільки вибірково.

1.4.5.1. Оцінки к.т. радіальних сходжень на башти вершин у спарках залежать від технічних труднощів підйому на башту вершини і якщо цей підйом:

а) *не перевищує* нормативних вимог за всіма показниками (п. 1.1.3) до маршруту навіть 1А к.т. – подібне сходження збільшує тільки висотне навантаження, тобто напруженість проходження. Висоту перевалу в спарке приймають рівній висоті вершини, а к.т., відповідно, рівною к.т. перевалу.

Наприклад, з сідловини перевалу 2Б к.т. (3200 м) зроблене радіальне сходження без тяжких рюкзаків на башту вершини 3500 м по н/к маршруту (нижче вимог до 1А к.т.) – к.т. перевалу в спарке оцінюють 2Б к.т. і висотою 3500 м;

б) *представляє* сам по собі маршрут певної к.т. по всіх параметрах (п. 1.1.3). Маршрут зараховують відповідної к.т., як окрему технічну перешкоду – сходження на башту вершини від сідловини перевалу певної к.т. і висоти, але оцінюють в балах зі зниженням (приклад до п. 2.2.6);

в) *не представляє* сам по собі окремих маршрут певної к.т. по всіх параметрах, але *підвищує* к.т. спарки. Сходження не зараховують окремо, а як спарку з висотою вершини та з к.т., установленої на підставі сумарної оцінки к.т. перевалу й представленого у звіті опису підйому на башту вершини.

Наприклад, із сідловини перевалу 2Б к.т. (3200 м) зроблене радіальне сходження без тяжких рюкзаків на башту вершини 3500 м по н/к маршруту, але з елементами 2Б к.т. (з урахуванням п. 2.2.6). Відповідно до опису й методики категоризування перевалів оцінка спарки складе 3А к.т. і висотою 3500 м.

2. ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ КРИТЕРІЇВ

2.1. Попередня обробка вихідних даних

2.1.1. Перш ніж приступитися до оцінки показників критеріїв, пройдених перевали та ін., прийняті МКК до заліку і які визначають к.с. гірського маршруту, необхідно попередньо детально проаналізувати й розподілити на три раніше встановлені певні види технічних перешкод (п. 1.1.3).

2.1.2. Згідно з нормативними вимогами на початку визначають перевали, що відносяться до заданої, потім довільної к.т., а всі, що залишилися категорійні перевали – відносять до наднормативної групи (табл. 1.1).

2.1.3. Якщо один з необхідних перевалів заданої к.т. (кол. 7-13) у пройденому поході відповідної к.с. відсутній, при оцінці критерію Складність його *заміщують* іншим перевалом максимальної к.т. із числа тих, які не ввійшли в нормативне число перевалів заданої (кол. 5) і довільної (кол. 6) категорії труднощі.

2.1.4. Перевал, яким заміщають відсутній перевал *заданої* к.т., завжди оцінюють, як перевал *заданої* к.т., однак при цьому:

2.1.4.1. Якщо перевал, який заміщає відсутній перевал має більш *високу* к.т. – його оцінюють як *спрощене* проходження перевалу більш *високої* к.т., тобто зі зниженням його оцінки (табл. 2.4.2).

Наприклад, у маршруті V к.с. не пройдений перевал 2Б к.т., але пройдено три перевали 3А к.т. У вигляді перевалу, що заміщає перевал 2Б к.т., перевал 3А к.т. оцінюють по спрощеному проходженні, тобто тільки в 13,7 бала (табл. 2.4.2).

2.1.4.2. Якщо перевал, який заміщає відсутній перевал має більш *низьку* к.т. – його оцінюють як перевал *заданої* к.т. з його ж номінальною к.т.

Наприклад, у поході V к.с. не був пройдений перевал 2Б к.т., але пройдений не один, а два перевали 2А к.т. Перевал 2А к.т. у якості, що заміщає перевал 2Б к.т. оцінюють, як перевал 2Б *заданої* к.т., тобто в 6,8 балів (кіл. 5, табл. 2.4.1).

2.1.4. У походах I к.с. не проводять заміщення відсутніх перевалів 1А к.т., тому що в нитці маршрутів I к.с. перевали *заданої* к.т. з показниками нижче 1А к.т. відсутні, тобто такий похід є н/к маршрутом з елементами I к.с.

2.1.5. У якості перевалів *довільної* к.т., після формування групи перевалів *заданої* к.т., із числа перевалів, що залишилися, вибирають необхідну кількість перевалів *максимальної* к.т. (кол. 6, табл. 1.1).

2.1.7. У якості *наднормативних*, після формування групи перевалів *заданої* й *довільної* к.т., ураховують усі, що залишилися категоризовані перевали (від 1А и до 3Б* к.т.).

2.2. Оцінка різних видів гірських перешкод

2.2.1. **Перевали** оцінюють згідно з даними, наведеними про них в «Переліку» з урахуванням уточнень їх к.т., підтверджених технічними описами, виконаними згідно з вимогами методики визначення к.т. гірських перевалів, які повинна зажадати від керівника групи МКК при розгляді звіту про пройдений похід.

2.2.1.2. Якщо група пройшла незаявлений перевал без поважних на те причин, проходження незаявленого перевалу групі не зараховується. Перевали запасних варіантів і сходів з маршрутів приведені в МК є заявленими.

Поважною причиною може бути необхідність, наприклад, термінового транспортування одного з учасників у зв'язку з його травмуванням, а проходження відомого незаявленого перевалу значно спрощує або скорочує час спуска та ін.

2.2.3. **Спарки** оцінюють, як відзначалося, на основі показників двох критеріїв:

- критерію Складність – як сумарну оцінку к.т. декількох відособлених, але спарених технічних перешкод, які складають спарку (табл. 2.4.1);

- критерію Новизна – як оцінку в балах технічного прийому у вигляді спареного проходження декількох категорійних технічних перешкод (табл. 2.5.2).

Наприклад, проходження перевалів у комбінації з радіальними сходженнями на башти вершин незалежно від їх к.т. – 2 бала.

2.2.4. **Зв'язки** оцінюють по різному в залежності від характеру переходу між сідловинами перевалів, а також спуску і підйому (п. 1.4.3.1).

2.2.5. **Сходження й траверси**, а також підйоми на башти **вершин** і їх **траверси** оцінюють на підставі даних «Класифікатора» альпіністських вершин. При цьому альпіністську оцінку маршруту в к.сл. переводять у к.т. (табл. 1.2).

Якщо необхідні оцінки складності сходжень і траверсів в «Класифікаторі» відсутні, пройдені маршрути оцінюють на підставі описів у звіті.

2.2.6. **Радіальні сходження** в цілому (на вершини, сідловини перевалів, а також з перевалів на башти вершин та ін.) без рюкзаків слід оцінювати як спрощене проходження технічної перешкоди, тобто зі зниженням його оцінки (табл. 2.4.2).

Наприклад, група зробила сходження на вершину по «Класифікатору» 3А к.сл., лс (льодово-сніжна). Переводимо альпіністську 3А к.сл. у туристську 2Б к.т. (табл. 1.2). В зв'язку з тим, що сходження здійснювалося без рюкзаків його оцінюємо не в 11,9 бала (табл. 2.4.1), а зі зниженням оцінки до 9, 4 бала (табл. 2.4.2).

2.2.6.1. За не передбачені МК сходження на вершини й башти вершин та їх траверси групи карають в залежності від к.т. маршруту (табл. 2.6.3).

2.2.7. Якщо *в радіальному сходженні або підйомі на башту* вершини та ін. брала участь тільки частина групи (P_B), то оцінку за спарку (C_B) визначають пропорційно фактичному складу групи (P_T) на маршруті за мінусом тільки одного учасника ($P_0 = 1$), змушена відсутність якого цілком правдоподібно (можна допустити, що опікував табір, готовив обід та ін.):

$$C_B = [b : (P_T - P_0)] \times P_B \quad (1)$$

Наприклад, у групі із $P_T = 8$ людей, брало участь у радіальному сходженні на вершину тільки $P_B = 5$ людей. Якщо оцінка спарки при сходженні групою в повному складі становить $b = 2$ бала (табл. 2.5.3), тоді в цьому випадку (при $P_0 = 1$) і згідно з формулою (1) група одержить тільки:

$$C_B = [b : (P_T - P_0)] \times P_B = 2 : (8 - 1) \times 5 = 1,43 \text{ (бала)}.$$

2.3. Оцінка різних критеріїв

2.3.1. Перед початком суддівства ГСК вирішує, які з показників кожного з п'яти критеріїв, особливо при суддівстві походів I-III к.с., у силу ряду обґрунтованих причин, не враховуються.

2.3.2. При віднесенні пройденого походу навіть до категорії «супер» складного маршруту, оцінку по кожному критерію судді не повинні приймати максимальною, тому що межі для наступного поліпшення не існує.

Наприклад, для походу VI к.с. оцінка критерію Новизна може бути прийнята тільки менш 24 балів (табл. 1.3).

2.3.3. Якщо показники критерію Складність розрахункові, тобто однозначно визначаються залежно від пройдених технічних перешкод, показники інших критеріїв (Новизни та ін.) даються у вигляді градуировочних табличних даних – інтервалів з різною величиною показників. У зв'язку із цим, прийнятий за основу *базовий* показник суддя *при необхідності*:

- може скорегувати, але в межах показників верхнього та нижнього рядків, розташованих щодо *базового* рядка (показника), який був прийнята за основу;

- прийняте коректування *базового* показника повинне бути суддею всебічно обґрунтована.

Наприклад, оцінюючи пройдений маршрут III к.с. за критерієм Новизна (табл. 2.5.1) суддя вважає, що показник:

- «гарна із плюсом» – 2,8 бала (п. 7) занадто завищений;

- просто «гарна» – 1,5 бала (п. 8), зайво занижений для даного походу, тому що зроблене не одне, а два первопроходження.

У зв'язку із цим суддя як базовий показник критерію Новизна ухвалює оцінку «гарна» – 1,5 бала й цілком обґрунтоване збільшує її до 2 балів.

2.3.4. Для поліпшення та полегшення оцінки показників різних критеріїв, які наведені з розширеною деталізацією ознак до багатьох рядків таблиць даються роз'яснювальні виноски.

2.3.5. Слід зазначити, що для спрощення суддівства в Методиці прийняті певні умовності, які в цілому значиме не впливають на якість оцінки пройдених маршрутів, тому що до всіх груп підхід однозначний.

Наприклад, закидання, днювання й проміжне населені пункти знижують вагове навантаження, тобто ступінь напруженого стану учасників, але з іншого боку, їх наявність сприяє відновленню працездатності, тобто в цілому підвищується безпека при проходженні маршруту. Методика двоякий вплив цих факторів ураховує, але у вигляді їх різниці, а тому тільки один раз при визначенні критерію Напруженість (табл. 2.7.1).

2.4. Критерій Складність

2.4.1. Незалежно від кількості пройдених категорійних перевалів їх спочатку з урахуванням к.с. походу, як було зазначено, розподіляють на три види (п. 1.1.3).

2.4.2. Максимальною сумою балів оцінюють перевали заданої к.т. (кол. 7-13, табл. 1.1) із числа нормативної кількості (кол. 4).

2.4.3. У зв'язку з тим, що в походах VI к.с. нормативно передбачено не один, а три варіанти комбінацій з перевалів *заданої* к.т. (кол. 10-13), порядок оцінки перевалів 3А к.т. цих походів у порівнянні з походами I ÷ V к.с. дещо відмінний, що знайшло відображення у виносці (***) до табл. 2.4.1.

Таблиця 2.4.1

Маршрут, к.с.	Оцінка пройдених перевалів залежно від їх к.т. і групи, а також к.с. пройденого маршруту, балів							
	ЗБ*	ЗБ	ЗА	2Б	2А	1Б	1А	н/к
	1	2	3	4	5	6	7	8
Заданої к.т. нормативні перевали (кол. 7-13, табл. 1.1)								
I							1,5	
II						3,3	1,5	
III					6,8	3,3		
IV				11,9	6,8	3,3		
V			19,6**	11,9	6,8			
VI	28,6	24,5	19,6/15,5	11,9				
Довільної к.т. нормативні перевали (кол. 6, табл. 1.1)								
I-III					6,8	3,3	1,5	
IV-VI	10,5	9	7,5	6	3,5	2,5	1,1	
Наднормативні категоризовані перевали (кол. 4, табл. 1.1)								
I-VI	8	6	4	3	2	1	0,5	0,2***
**) Оцінка перевалів ЗА к.т. в поході VI к.с. при варіанті перевалів заданої к.т.: $[(ЗБ \times 2) + ЗА + 2Б] - 19,6$ (бала), $[ЗБ + (ЗА \times 3) + 2Б]$ і $[ЗБ * + ЗБ + ЗА + 2Б] - 15,5$ (бала).								
***) Перевали н/к враховують тільки в нитці маршруту походів 1 к.с.								

2.4.4. Нормативна кількість перевалів довільної к.т. (кол. 6, табл. 1.1) і наднормативно пройдени категорійні перевали залежно від їх к.т. і незалежно від к.с. пройдених маршрутів, оцінюють відповідно меншою сумою балів у порівнянні з перевалами заданої к.т. (табл. 2.4.1).

2.4.5. Критерій Складність спортивного гірського маршруту певної к.с. визначають у вигляді сумарного значення показників, що складаються із оцінки к.т. пройдених групою перевалів по даним «Переліку» (табл. 2.4.1), з урахуванням корегування оцінок окремих перевалів виходячи з їхніх фактичних к.т. на період проходження (спростилася або ускладнилася), табл. 2.4.2.

Таблиця 2.4.2

Трудність проходження	Коригування оцінки ВП і ПВП від їх фактичної к.т. при проходженні, балів							
	ЗБ*	ЗБ	ЗА ¹⁾	2Б	2А	1Б	1А	н/к
Без зміни	28,6	24,5	19,6/15,5*	11,9	6,8	3,3	1,5	0,2 ²⁾
Спростилося	26,6	21	15,8/13,7*	9,4	5	2,4	1,1	
Ускладнилося		26,8	22/20*	12,1	7,2	3,7	1,7	0,4
¹⁾ Дивись виноска («**») до табл. 2.4.1.								

2.4.6. Категорії труднощів проходження перевалів, як і к.т. радіальних сходжень на вежі вершин і не тільки, повинні підтверджуватися у звіті відповідними фотографіями й докладним описом.

2.4.7. Приклад визначення критерію Складність.

Групою пройдений маршрут IV к.с. з перевалами $(2Б \times 4) + (1Б \times 3) + (1А \times 2) + н/к$. Нормативними заданої к.т. у поході IV к.сл. (табл. 1.1) є перевали $(2Б \times 2) + 2А + 1Б$.

Перевал 2А к.т. у нитці маршруту відсутній, і ми заміщаємо його перевалом *більшої* к.т., тому що понад норматив пройдено наднормативні два перевали 2Б к.т. (п. 1.1.4).

Розподіляємо перевали по їхній значимості (табл. 1.1):

- заданої к.т. – це перевали $(2Б \times 2) + 2Б$ (замість 2А) + 1Б.

Перевал 2Б к.т., який заміщає перевал 2А к.т., оцінюють як перевал 2Б к.т. із спрощеним проходженням (п. 2.1.4.1);

- *довільної* к.т. – перевал 2Б, як перевал максимальної к.т. із числа, що не ввійшли в перевалів заданої к.т.;

- *наднормативні* – категорійні перевали $(1Б \times 2) + (1А \times 2)$ із числа тих, які залишилися;

- *перевал н/к* – у походах вище I к.сл. не враховують.

Оцінюємо в балах кожну групу перевалів (табл. 2.4.1, 2.4.2):

- заданої к.т. – $(2Б \times 2) + 2Б + 1Б = (11,9 \times 2) + 9,4 + 3,3 = 36,5$ (бала);

- *довільної* к.т. – 2Б до.т. = 6 (балів);

- *наднормативні* – $(1Б \times 2) + (1А \times 2) = (1 \times 2) + (0,5 \times 2) = 3$ (бала).

Сумарна оцінка складе: Нсл. = $33,9 + 6 + 3 = 42,9$ (бала).

2.5. Критерій Новизна

2.5.1. Оцінює наявність першопроходжень і першосходжень, комбіновані проходження перевалів, вершин і здійснення траверсів як самостійно, так і у вигляді спарки, а також новизну й оригінальність їх проходження, нестандартність прийомів і способів, відвідуваність району та ін.

2.5.2. Нитки маршрутів, які відносяться до п.п. 4-9, табл. 2.5.1, враховують першопроходження та першосходження.

2.5.3. Критерій «Новизна» визначається як сумарне значення даних трьох таблиць – 2.5.1, 2.5.2 і 2.5.3.

Таблиця 2.5.1.

№ пп	Характер району та нитки побудови маршруту	Оцінка в залежності від к.с. маршруту, балів					
		VI	V	IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7	8
Відвідуваність району проведення походу							
1	Відомий район	0	0	0	0	0	0
2	Малохожений р-н	2	1,5	1,3	1	0,6	0,6
3	Новий район	3	2,5	2	1,5	1	1
Рівень відвідуваності по кожному гірському району щорічно перед початком							

суддівства визначає ГСК на підставі аналізу звітів за останніх 5-7 років.							
1	2	3	4	5	6	7	8
Технічність маршруту по умовам першопроходження							
4	Найвищого рівня	18,5	15,5	12,8	9,7	7,5	5,8
	Першопроходження всіх перевалів , в тому числі понад нормативної к-ті.						
5	Дуже високого рівня	13	9	8	5	4	2
	Першопроходження всіх перевалів групи заданої к.т.						
6	Відмінного рівня	13	10,6	7,7	5	3,3	2,7
	Першопроходження всіх нормативних ВП та ПВП.						
7	Понад доброго рівня	10	8,6	5,7	2,9	1,5	1,4
	Першопроходження одного або кількох перевалів заданої к.т. (табл. 1.1).						
8	Доброго рівня	7	6	4	2	1	1
	Першопроходження довільної і можливо одного заданої к.т.						
9	З поодинокими покращ-ми	4	3	2	1		
	Першопроходження одного або кількох перевалів довільної к.т..						
10	<u>Нормативного рівня</u>	0	0	0	0	0	0
	Першопроходження і нововведення відсутні, тобто новизна нульова.						
Нетрадиційне проходження маршруту							
11	Ділянок маршруту і дій поза перев-ми (п.18, табл. 2.7.1)	1	0,9	0,5	0,4	0,3	0,1
	Зв'язування що раніше не пов'язувались райони або нестандартне проходження окремих ділянок маршруту, в т.ч. на підходах та відходах тощо.						

Таблиця 2.5.2.

№ пп	Відмінне проходження частини перевалу	Оцінка проходження в залежності від к.т. перевалу (за кожен), балів						
		ЗБ*	ЗБ	ЗА	2Б	2А	1Б	1А
Нетрадиційне проходження ключових ділянок перевалу								
1	ВП і ПВП	1,5	1,3	1	0,7	0,4	0,2	0,08
2	Інших заданої к.т.	1	0,9	0,5	0,4	0,3	0,1	0,05
3	Довільної к.т.					0,2	0,08	0,03
	Більш оригінальним і безпечним шляхом або способом, що підвищує безпеку їх проходження.							

Таблиця 2.5.3.

Додаткова оцінка за проходження спарки, балів					
Траверс повний однієї вершини	Радіальний підйом на одну вершину	Траверс двох і більше башт вершин	Траверс башти однієї вершини	Радіальний підйом на 1-у башту вершини	Траверс гребеня хребта між перевалами
2,5	2	1,5	1	0,8	0,5

2.6. Критерій Безпека

2.6.1. Оцінює комплекс заходів щодо підтримання належного рівня забезпечення безпеки при плануванні та підготовці до походу, при його проходженні з урахуванням к.т. і кількості перевалів в нитці маршруту (табл. 2.6.2), а також дотримання заявленого маршруту, залежно від наявності вдалих (або невдалих) *стратегічних, тактичних і технічних* рішень.

2.6.2. Значимість оцінки критерію Безпека підвищується у міру зростання к.с. гірського походу і з відповідним підвищенням вимог до забезпечення належного рівня безпеки проходження маршруту (табл. 2.6.1).

2.6.3. За проходження незаявлених перевалів без поважних на те причин (п. 2.2.1.2) або за не передбачені в МК сходження на вершини та їх башти, а також траверси, як зазначалося, групи карають штрафом (табл. 2.6.3).

2.6.4. Сумарне значення критерію Безпека формується на підставі даних, наведених у табл. 2.6.1, 2.6.2 і 2.6.3.

Таблиця 2.6.1.

№ пп	Забезпечення безпека при плануванні та проходженні	Оцінка в залежності від к.с., балів					
		VI	V	IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7	8
Планування маршруту в конкретному районі							
1	Найвищого рівня Маршрут включає додаткові ВП і ПВП, вони не в кільці, відмінно сплановано його проходження, під'їзди і від'їзди, виконані закидання, враховані особливості району та ін.	7	5	3,6	2,6	2	1,4
2	Відмінного рівня Маршрут включає додаткові ПВП і, можливо, одиночні ВП, нормативні з них не в кільці, забезпечує належний рівень безпеки, добре спланована нитка маршруту, місця закидання, днювань, ночівель тощо.	4	3,3	2,3	1,7	1,3	0,9
3	Доброго рівня Маршрут передбачає проходження перевалів заданої к.т. з невеликим перевищенням, але, як правило, не ВП, нормативні з них не в кільці, вдало вибрані місця закидання, днювань, ночівель тощо.	2	1,7	1,1	0,8	0,6	0,4
4	<u>Ненормативного рівня</u> Маршрут включає нормативну кількість перевалів або кілька з перевищенням, нормативні з них не в кільці, безпека в цілому забезпечується, передбачені закидання і днювання.	1	0,8	0,6	0,4	0,3	0,2
5	Спланована з недоліками Один з нормативних ВП в кільці, а можливо і не тільки, з рядом дрібних недоглядів, які суттєво не вплинули на безпечне проходження маршруту.	0,5	0,4	0,3	0,2	0,15	0,1
6	Невдало сплановане забезпеч. Нормативні ВП і ПВП в кільці або два ВП поспіль, або вони на початку чи наприкінці маршруту тощо.	- 1	-0,8	-0,6	-0,4	-0,3	-0,2
Акліматизація ($\pm h$ м, L км/дн., $T_{ход}$, $T_{об}$ и пр.)							
7	Відмінно проведена ¹⁾	2	1,5	1,2	0,9	0,6	0,5

	1) Радіальний підйом без нічого з проміжним бівуак (підйом і спуск до бівуака з ночівлею) або зі скиданням висоти нижче лісу та ін.						
8	Добре проведена	1,5	1,2	0,9	0,6	0,5	0,4
	Учасники роблять закидання через перевали або здійснюють проходження малого кільця з полегшеними рюкзаками та ін.						
9	Покращено проведена	1,3	1	0,8	0,5	0,4	0,3
	У порівнянні з звичайно проведеними (типовими) кільця з кращими рішеннями, але до «добре проведеної» (п. 8) не дотягує.						
10	<u>Нормативний рівень проведення</u>	1	0,8	0,6	0,4	0,3	0,2
	Вхід в район через перевали низькою к.т. з відносно плавними наборами і з періодичними невеликими скиданнями висоти.						
11	Невдало проведена	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,15	-0,1
	Початок маршруту відразу після заїзду з проходженням з рюкзаками одного з найвищих перевалів заданої к.т. в маршруті тощо.						
12	Погано проведена	-2	-1,6	-1,2	-0,8	-0,6	-0,4
	Початок маршруту з проходженням першим ВП та ін.						
Матеріально-технічне та інше забезпечення групи							
13	Відмінне забезпечення	4	3	2,5	2	1,5	1
	Забезпечення враховує всілякі ситуації, які могли виникнути при проходженні даного маршруту.						
14	Добре забезпечення	3	2,3	1,9	1,5	1,1	0,8
	Забезпечення з запасом, який не на багато перевищує середньо допустимий.						
15	<u>Задовільне до умов безпеки</u>	2	1,5	1,23	1	0,75	0,5
	Забезпечення з мінімально допустимим запасом по даному маршруту.						
16	Окремі прорахунки (за один)	-0,4	-0,3	-0,25	-0,2	-0,15	-0,1
Похідний досвід учасників при випуску і вони на маршруті							
17	У всіх учасників відповідає нормативним вимогам	4	3	2	1,5	1	0,5
18	Якщо у 1-го похідний або висотний досвід (до п. 17):						
	- нижче нормативних вимог	-1	-0,9	-0,7	-0,6	-0,5	
	- вище нормативних вимог	0,4	0,3	0,2	0,15	1	0,08
	Нормативні вимоги до похідного досвіду не поширюються на 30% учасників (вони допускаються по Правилам через к.с.), крім походів VI к.с. Якщо досвід нижче і по к.т., і по висотності – показники подвоюють.						
19	Учасник вийшов на маршрут, але потім зійшов (за кожного)	-2	-1,8	-1,3	-0,6	-0,2	-0,08
	Карають кожного, якщо в МК заздалегідь не було зроблено запис про заплановану дату або місце сходу.						
20	Незаявлений учасник на маршруті (за кожного)	Зняття з Чемпіонату			-8	-4	-2

Таблиця 2.6.2.

№ пп	Забезпечення безпека додатково при проходженні	Оцінка в залежності від к.с., балів					
		VI	V	IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7	8
Проходження маршруту (без урахування п.п. 11-19)							
1	На найвищому рівні Чудово пройдені всі заявлені перевали поза кільця з найкращим поєднанням робочих і розвантажувальних днів, графіком руху, зі значним запасом рівня безпеки та досвіду учасників та ін.	7	6,5	4,8	3,5	2,5	2
2	На дуже високому рівні Пройдені всі заявлені перевали та поза кільця з добрим поєднанням робочих і розвантажувальних днів, в цілому дотримано за планований графік руху, рівень безпеки дотримувався зі запасом, в т.ч. по досвіду учасників, ін	6	5	3,5	2,5	2	1,5
3	На відмінному рівні Пройдені всі групи заданої к.т. і понад них більшість заявлених перевалів поза кільця, запланований графік руху зазнав незначних змін, прийняті позитивні рішення по безпеці, шляхам руху на підходах/відходах, по закидкам і ін.	4	3,3	2,4	1,8	1,3	1
4	На хорошому рівні Пройдено необхідну нормативну кількість і понад те окремі із числа заявлених перевалів, на непоганому рівні безпека, прийняті задовільні рішення за вибором шляхів руху, організації під'їздів, від'їздів, закидок, днювань і ін.	2	1,6	1,2	0,9	0,6	0,5
5	<i>На нормативному рівні</i> Пройдені необхідні нормативні та, можливо, окремі наднормативні перевали, в т.ч. не всі заявлені, на рівні оптимально допустимої безпека тощо.	1	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5
6	З незначними упущеннями Відсутність днювань через 5-6 днів, не передбачені закидання, заявлений маршрут пройдений частково, можливе використання запасних варіантів і ін.	-2	-1,7	-1,5	-1,2	-1	-0,6
7	З допущеними недоліками Обраний хибний шлях проходження перевалів в тому числі на підходах та відходах, випадки необґрунтованого форсованого графіка руху тощо.	-7	-6	-5	-4	-3	-2
8	З невдалими рішеннями Початок проходження маршруту з перевалів ВП або в кінці походу, підряд декількох ВП, подолання ключових ділянок не най безпечним шляхом.	-9	-7	-6	-5	-4	-2
9	З помилковими рішеннями Відсутність попередньої розвідки ВП і ПВП і ранніх (нічних) виходів де вони необхідні, початок пізніх спусків, переплутали сідловини перевалу тощо.	-11	-9	-8	-7	-5	-3
10	З великими прорахунками Рішення стратегічного і тактичного плану, технічні з дотримання безпеки при проходженні маршруту на межі неприпустимих. Можливо зняття.	-15	-13	-11	-9	-6	-4
Порушення з техніки страховки та руху							
11	З техніки <i>страховки</i> (п. 13):						
	- в цілому по походу ¹⁾	-4	-3,6	-2,8	-2,4	-2	-1,2
	- за поодинокі порушення ¹⁾	-1	-0,9	-0,7	-0,6	-0,5	-0,3

1) Учасник перебував без страховки або самостраховки, вона була перервана, неправильно обрані місця навішування перил, організації ТС, їх кількість, тощо.							
1	2	3	4	5	6	7	8
12	З техніки руху (п. 13):						
	- в цілому по поході	- 2,8	- 2,4	- 2	- 1,2	- 1	- 0,8
	- за поодинокі порушення	- 0,7	- 0,6	- 0,5	- 0,3	- 0,25	- 0,2
Неправильно обраний шлях підйому/спуску або руху по льодовику, скелям тощо, одночасний рух, де потрібен почерговий або вздовж перил і ін.							
13	За кожне окреме порушення, але сумарно \leq п.п. 11 або 12	- 0,5	- 0,4	- 0,3	- 0,2	- 0,1	- 0,07
Надзвичайні події (НП) на маршруті							
16	НП без наслідків	- 4	- 3	- 2	- 1,5	- 1	- 0,5
	Падіння в тріщини, зриви учасників, виявилися під каменепадами, але без отримання травм, однак зажадали сходу з маршруту, а також поодинокі сходи учасників з маршруту через хворобу, втрату рюкзака тощо.						
17	НП без серйозних наслідків	- 6	- 5	- 4	- 3	- 2	- 1
	Отримання учасником легких травм (обморожень) без сходу з маршруту або хвороба учасника без сходу, але з вимушеними через це днюваннями тощо.						
18	НП з тяжкими наслідками	- 8	- 7	- 6	- 5	- 4	- 3
	Травмування учасника або хвороба, які призвели до сходження потерпілого з маршруту з супроводом або без нього тощо.						
19	НП з неприпуст. наслідками	- 11	- 9	- 8	- 7	- 6	- 5
	Травмування або хвороба учасника, яка призвела до необхідності евакуації потерпілого групою або МНС та ін. Можливо зняття з чемпіонату						

Таблиця 2.6.3

Штраф за проходження незаявлених технічних перешкод (перевалів, вершин і ін.) залежно від їх к.т., балів							
ЗБ*	ЗБ	ЗА	2Б	2А	1Б	1А	н/к
- 10	- 8	- 6	- 4	- 3	- 2	- 1,2	- 1
За проходження незаявлених ВП і ПВП команда може бути ГСК знята.							

2.7. Критерій Напруженість

2.7.1. Оцінює рівень морально-психологічного й фізичного навантаження на учасників групи при проходженні маршруту, викликаного його технічними труднощами (кількістю, висотою й к.т. пройдених перевалів, довжиною й тривалістю проходження), а також впливом супутніх факторів (погодю, кількістю днювань, закидань та ін.) і додатково створених помилковими діями групи.

2.7.2 Критерій Напруженість визначається, як сумарне значення наступних показників (ΣH):

- особливість маршруту - H_0 , - рівень інтенс. руху - H_n ,

- висотність маршруту - H_B , - рівень технічності - H_T .

$$\sum H = H_O + H_B + H_H + H_T \quad (2)$$

Формується значення критерію Напруженість ($\sum H$) на підставі даних наведених у табл. 2.7.1 і розрахунків виконаних згідно п.п. 2.7.3 ÷ 2.7.5.

2.7.3. **Особливості маршруту (H_O)** оцінюють (табл. 2.7.1) з урахуванням його автономності, тобто наявності на шляху руху групи або поблизу його населених пунктів, а також зроблених закидань і виконаних днювань. Ураховують різні позаштатні ситуації, які мали місце.

Наприклад, участь у проведенні пошуково-рятувальних робіт, надання допомоги населенню, що терпить лихо (повені, пожежі та ін.).

Таблиця 2.7.1

№ пп	Показники оцінки критерія «Напруженість»	Оцінка особливостей маршруту від к.с. походу, балів					
		VI	V	IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7	8
Сезонність проходження маршруту							
1	Протягом сезону	0	0	0	0	0	0
2	В міжсезоння	3	2,4	1,5	1,2	0,8	0,5
3	В зимовий період	4	3,7	2,5	1,5	1,1	0,6
Погодні умови на маршруті							
4	Нормальні для даного району	0	0	0	0	0	0
5	З невеликими відхиленнями	1	0,8	0,6	0,4	0,3	0,1
6	Аномальні для даного району	2	1,6	1,2	0,7	0,4	0,2
Зараховуються п. 5 при наявності обґрунтування на дійсно аномальну погоду на протязі окремих днів (фото, тощо.), а п. 6 - більшу частину Тход.							
Віддаленість маршруту від населених пунктів, а/л, тощо							
7	Більше 1-го дня в обидва кінці	0	0	0	0	0	0
8	В середньому 3-5 днів ¹⁾	1,7	1,4	1,1	0,9	0,5	0,2
9	В середньому ≥ 6 днів ¹⁾	2	1,7	1,3	1	0,6	0,3
¹⁾ Вказані ходові дні для виходу групи з району проходження маршруту, тобто віддаленість маршруту від а/л і інших поселень, через які або поблизу яких проходить маршрут (характеризує його автономність).							
Напруженість маршруту від к.т. і кількості перевалів тощо							
10	Гранична при проходженні	14	10	8	5	3	2
	Першопроходження поза кільця всіх заявлених перевалів, в тому числі кількості, яка перевищує нормативну заданої к.т., з великим перепадом висот і з невеликим перевищенням рекомендованого часу для походу даної к.с.						
11	Дуже напружене проходження	10,5	6,4	5	3,2	2	1,3
	Першопроходження ВП і ПВП не в кільці і в кількості, яка перевищує норматив, зі значним перепадом висот і в межах часу близькому до рекомендо-						

	ваного для походу даної к.с. тощо.						
1	2	3	4	5	6	7	8
12	Напруженість вище середньої	7	5	4	2,5	1,5	1
	Першопроходження ПВП та інших перевалів заданої к.т. не в кільці і в кількості, яка може трохи перевищувати норматив та з істотним перепадом висот і за період, який ненабагато перевищує рекомендовану тривалість.						
13	Напруженість проход. середня	4,5	3,2	2,6	1,6	1	0,6
	Пройдені ВП і ПВП не в кільці і в кількості, яка може перевищувати нормативну, можливі окремі першопроходження, тривалість може бути обґрунтовано незначно завищена, тощо.						
14	Напруженість нижче середн-ї	2	1,4	1,1	0,7	0,4	0,3
	Кількість пройдених перевалів заданої к.т. дещо перевищує нормативну, можливі першопроходження перевалів довільної к.т., тривалість може бути обґрунтовано трохи завищена і ін.						
15	<i>Напруженість нормативна</i>	0	0	0	0	0	0
	Пройдено нормативне або незначно підвищена кількість перевалів, тривалість в межах близьких до рекомендованої тощо.						
16	Напруженість проход. низька	- 3	-2,4	-1,7	-1,3	-0,7	-0,4
	Пройдено нормативне або незначно підвищена кількість перевалів, тривалість дещо завищена тощо.						
17	Напруженість дуже низька	- 5	- 4	- 3	- 2,7	- 2,1	- 1,5
	Пройдено, в основному, нормативна кількість перевалів, тривалість надмірно завищена, але не пов'язана з погодними особливостями району тощо.						
Переривання проходження маршруту							
18	Переїзди всередині маршруту (п. 11, табл. 2.5.1)	- 1	- 0,8	- 0,6	- 0,4	- 0,3	- 0,2
Використання запасних варіантів							
19	Одноразово	- 2	- 1,5	- 1,1	- 0,7	- 0,6	- 0,4
20	Два рази і більше	- 3	- 2,2	- 1,6	- 1	- 0,9	- 0,6
Проведені днювання та пів днювання							
21	Не більше одного днювання або двох пів днювань	0	0	0	0	0	0
22	Два днювання і більше	- 1,5	- 1,2	- 0,9	- 0,7	- 0,6	- 0,5
23	Три пів днювань і більше	- 1	- 0,8	- 0,5	- 0,3	- 0,2	- 0,1
	- Не караються штрафом вимушені днювання та пів днювання через погодні умови (наявність фото підтвердження), хвороби учасника тощо. - Якщо днювання та пів днювання роблять в місці або поблизу закидок, то враховують тільки закидки (п.п. 24 або 25).						
Наявність зроблених закидок							
24	Не більше двох закидок	0	0	0	0	0	0
25	Три і більше закидки	- 2,5	- 2	- 1,5	- 1,2	- 1	- 0,8
	Якщо табл. ≥ 25-27 днів за 3 закидки не карають, але не за більшу кількість.						

2.7.4. **Рівень висотності маршруту (H_B)** – визначають, як добуток сумарної висоти всіх пройдених категорійних перевалів ($\sum h$, км) на абл. нний показник висотності маршруту в залежності від к.с. походу (K_B) згідно табл. 2.7.2 і на підставі формули (3):

$$H_B = K_B \times \sum h \quad (3)$$

Таблиця 2.7.2

Емпіричний показник висотності маршруту (K_B) залежно від к.с. пройденого маршруту, балів					
VI	V	IV	III	II	I
0,1	0,09	0,07	0,05	0,03	0,02

Приклад. У гірському поході III к.с. пройдено 7 категорійних перевалів сумарною висотою $\sum h = 21,73$ (км).

При $K_B = 0,05$ для походу III к.с. (табл. 2.7.2) і відповідно до формули (3) висотність маршруту складе:

$$H_B = K_B \times \sum h = 0,05 \times 21,73 = 1,09 \text{ (бала)}.$$

2.7.5. **Рівень інтенсивності руху групи (H_D)** – визначають, як добуток співвідношення між заліковою довжиною маршруту (L_f , км) і тривалістю ходових днів ($T_{\text{ход}}$), на емпіричний показник складності маршруту в залежності від к.с. походу ($K_{\text{ск}}$) згідно табл. 2.7.3 і на підставі формули (4):

$$H_D = (L_f : T_{\text{ход}}) \times K_{\text{ск}} \quad (4)$$

Таблиця 2.7.3

Емпіричний показник складності маршруту ($K_{\text{ск}}$) залежно від к.с. пройденого маршруту, балів					
VI	V	IV	III	II	I
0,6	0,48	0,36	0,24	0,14	0,1

Приклад. У гірському поході III к.с. ($K_{\text{ск}} = 0,24$) у плині $T_{\text{ход}} = 12$ днів пройдений маршрут довжиною $L_f = 148$ км.

Відповідно до формули (4) рівень інтенсивності руху складе:

$$H_D = (L_f : T_{\text{ход}}) \times K_{\text{ск}} = (148 : 12) \times 0,24 = 2,96 \text{ (бала)}.$$

2.7.6. **Рівень технічності маршруту (H_T)** визначається як добуток двох часток на емпіричний показник технічності (K_T) в залежності від к.с. пройденого маршруту, балів (табл. 2.7.3).

Перша частка – кількість *всіх* пройдених перевалів, які відносяться до групи перевалів заданої к.т. (N_3), *на нормативну кількість* перевалів заданої к.т. (N_{H3}) для походу відповідної к.с. (кол. 5, табл. 1).

Друга частка – сумарна кількість *всіх* пройдених категорійних перевалів (N_0) *на нормативну кількість* категорійних перевалів (N_{H0}) для походу певної к.с. (кол. 4, табл. 1).

$$H_T = [(N_3 : N_{H3}) \times (N_O : N_{HO})] \times K_T \quad (5)$$

2.7.6.1. У зв'язку з тим, що в походах I-II к.с. нормативна кількість перевалів довільної к.т. (N_{HO}) відсутня (кол. 6), при визначенні рівня маршрутів I-II к.с. технічності (H_T) у формулі (5) значення другої частки приймають рівній одиниці: $(N_O : N_{HO}) = 1$.

Таблиця 2.7.3

Емпіричний показник технічності (K_T) в залежності від к.с. пройденого маршруту, балів					
VI	V	IV	III	II	I
1,1	1	0,6	0,4	0,24	0,16

Приклад. У гірському поході III к.с. пройдено 9 категорійних перевалів, зокрема - $[(2A \times 3) + (1B \times 4) + (1A \times 2)]$. До групи перевалів заданої к.т. з них відносяться $N_3 = 7$ - це $[(2A \times 3) + (1B \times 4)]$.

Нормативна кількість перевалів заданої к.т. в поході III к.с. $N_{H3} = 3$ (кол. 5), сумарна становить $N_{HO} = 4$ (кол. 5), а $K_T = 0,4$ табл. 2.7.3).

Згідно з формулою (5) рівень технічності маршруту складе:

$$H_H = [(N_3 : N_{H3}) \times (N_O : N_{HO})] \times K_T = (7 : 3) \times (9 : 4) \times 0,4 = 2,1 \text{ (бала)}.$$

2.8. Критерій Корисність (Інформативність)

2.8.1. Критерій Корисність оцінює повноту й обсяг інформації по району проведення походу (ніж менш відвідуваний район і більше пройдено першосходжень, тем вища інформативність походу), а також безпосередньо по пройденому маршруту, тобто наскільки в повному обсязі, технічно грамотно описане й проілюстроване фотографіями проходження окремо взятого перевалу й походу в цілому.

У якому ступені знайшли відбиття у звіті й інші відомості, що супроводжують проходженню маршруту (оптимальні шляхи під'їзду, адреса фірм і осіб посередників, умови оренди транспорту, виконання закидань, одержання пропусків, поповнення продуктами харчування, паливом, наявність супутникового й мобільного зв'язку та ін.).

2.8.2. Критерій Корисність визначається на підставі показників табл. 2.8.1 і 2.8.2 і якщо його сумарне значення виявиться числом зі знаком мінус, то вона приймається рівним нулю (табл. 1.3).

Таблиця 2.8.1

№ пп	Показники оцінки критерію Корисність по інформатив-ті	Оцінка залежно від к.с. пройденого маршруту, балів					
		VI	V	IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7	8
Технічна корисність звіту							
1	<i>Відмінна</i> інформативність ¹⁾	6,3	4,8	3,6	3,1	2,6	2,33

	1) Маршрут пройдений у новому або в малоходженому районі з первопроходженнями всіх заявлених перевалів і наведено найдокладніший їх опис і вичерпна фотоілюстрація, а також дуже корисні відомості та ін.						
1	2	3	4	5	6	7	8
2	Гарна інформативність	5	4	3	2,5	2	1,7
	Маршрут пройдений у новому або малоходженому районі з первопроходженнями <i>групи</i> перевалів <i>заданої</i> к.т. з гарним описом і фотоілюстрація, наведені додаткові корисні відомості та ін.						
3	Середній рівень інформат-ності	3,5	3	2,5	2	1,2	1
	Маршрут пройдений у відомому районі, можливі окремі первопроходження перевалів і деякі корисні відомості та ін.						
4	Низький рівень інформат-ності	1	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5
	Відсутня технічна робота при проходженні ВП і ПВП, три фото по кожному перевалу, формальний графік руху заявленого маршруту, не всі сідловини перевалів зазначені на фото, а також їхні назви та ін.						
5	Надзвичайно низька інфор-сть	0	0	0	0	0	0
	Технічний опис в цілому не достатньо чітко викладено, карта без назв перевалів або не вся на ній позначена нитка маршруту; не зазначені дати місць днювань, закидань, на фото не позначені технічно важкі ділянки, ін.						
6	Окремі недоліки в описі звіту (для коригування п.п. 2-5)	- 0,3	- 0,3	- 0,2	- 0,2	- 0,1	- 0,1
	Не зазначені витрати часу на проходження окремих ділянок маршруту, показники вищих і нижчих крапок підйому/спуска при проходженні перевалів, назви поряд розташованих перевалів та вершин тощо.						
За додаткову фото інформацію у звіті							
7	За 1 фото панорами ущелини	0,2	0,16	0,14	0,12	0,1	0,06
8	За 5 і більш фото ущелини	1	0,9	0,7	0,6	0,5	0,3
9	За 1 фото спільної панорами 2-х і більш ущелин	0,5	0,4	0,3	0,2	0,1	0,03
10	За 3 і більш фото панорами декількох ущелин	1,5	1,2	0,9	0,6	0,3	0,01
Наведені сумнівні відомості (за кожне)							
12	По проходженню ОП, ППП	- 2	- 1,5	- 1,2	- 1	- 0,8	- 0,5
13	По ін. Перев. заданої к.т.	- 1	- 0,8	- 0,6	- 0,5	- 0,4	- 0,3
14	По довільній к.т.	- 0,7	- 0,5	- 0,4	- 0,3		
	Недостовірні описи проходження перевалів, льодопадів, сходжень і радіальних сходжень на башти вершин, траверсів, обходів та ін.						
15	По загальним питанням	-1,7	-1,2	- 1	- 0,8	- 0,7	- 0,6
	По опису організації під'їздів, від'їздів і закидань, поповнення продуктами й паливом, одержання прикордонних пропусків тощо.						

Таблиця 2.8.2

№ пп	Показники оцінки критерію Корисність по якості звіту	Оцінка залежно від к.с. пройденого маршруту, балів					
		VI	V	IV	III	II	I
Якість складання й оформлення звіту							
1	Відмінно складений, оформл.	1,2	1,1	0,8	0,7	0,6	0,36
	Найдокладнішим чином і якісно виконані описова й графічна частина, а також і фото забезпечення звіту.						
2	Гарно складений і оформлений звіт	0,8	0,7	0,5	0,4	0,3	0,2
	Добре й досить якісно виконані описова технічна й графічна частина, а також і фото висвітлення проходження маршруту, однак у порівнянні з п. 1 допущені незначні недоліки.						
3	<i>Середній загальний рівень складання й оформлення (п. 4)</i>	0,5	0,45	0,35	0,3	0,2	0,15
	Описова й графічна частина, та висвітлення проходження маршруту виконані в межах необхідного мінімуму.						
4	Коректування оцінки при дрібних недоліках по п. 3	-0,1	-0,09	-0,07	-0,06	-0,04	-0,03
	Відсутні окремі графіки, написи на фото й під ними, виконані на швидку руку та недбало, зроблені по тексту посилання часом не збігаються, та ін.						
5	Погано складений і оформлений звіт	0	0	0	0	0	0
	Описова й графічна частина й фото висвітлення проходження маршруту висвітлені на грані неприпустимих, можливе зняття із Чемпіонату.						

3. ПРОВЕДЕННЯ СУДДІВСТВА Й ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ

3.1. Організація суддівства

Суддівство змагань по походах здійснюється в трохи послідовно виконуваних етапів:

Етап 1 – не пізніше ніж на початку другої половини попереднього проведення Чемпіонату року провідна організація призначає Головного суддю заочних змагань.

Етап 2 – за 2-3 місяця до початку проведення Чемпіонату:

1) **головний суддя** зобов'язаний:

- сформувати суддівську колегію для проведення суддівства походів усіх категорій, які представлені на Чемпіонаті. Мінімальний склад суддівської бригади для оцінки походів кожної к.с., які очолює заступник головного судді – три судді, оптимальна кількість – п'ять суддів;

- провести засідання суддівської колегії Чемпіонату в режимі online в Skype і довести до відома суддів, можливо, не всіх одночасно, окремі важливі положення щодо умов суддівства змагань по походах, а також зняти питання, що виникли;

2) головний секретар зобов'язаний:

- здійснювати контроль над надходження попередніх заявок на участь у Чемпіонаті у встановлений Положенням (Регламентом) термін;

- забезпечити своєчасне надходження іменних заявок, електронних версій звітів і супроводжуваних їх документів (копій Маршрутних книжок (далі – МК) та письмові відгуки суддів-експертів про пройдений похід), тому що інші документи при суддівстві для проведення заочного Чемпіонату не потрібні *);

- забезпечити доступ усім суддям до електронних версій звітів відповідних к.с. і інших документів, які перераховані вище, для здійснення ними індивідуального суддівства за місцем проживання.

Етап 3 – протягом наступного часу і до проведення заключного засідання ГСК змагань:

1) судді змагань автономно здійснює оцінку представлених їм електронних версій маршрутів і супроводжуваних звіт документів по п'яти основним критеріям (п. 1.2.1);

2) головний суддя, при необхідності, консультує окремих суддів у телефонному режимі або шляхом обміну електронним листуванням по питанням, які у них можуть виникнути, і якщо ці питання носять загальний характер, за підсумками прийнятих рішень інформує про них усіх суддів.

Етап 4 – по закінченню терміну завершення всіма суддями індивідуальної оцінки кожного пройденого маршруту, та в попередньо обумовлений час усі судді на 2-3 дня збираються в призначеному місці, де:

1) по приїзду проводиться організаційне засідання ГСК, на якому при необхідності уточнюються окремі розбіжності в оцінці окремих показників по деяким із маршрутів, вирішуються можливі спірні питання, якщо вони виникають тощо;

2) після цього замісниками головного судді проводяться засідання суддівських колегій по окремих бригадах, що оцінювали походи певної к.с., на яких аналізуються результати відособленого суддівства по кожному з п'яти критеріїв;

3) на закінчення головний суддя проводить спільне засідання ГСК усіх суддівських бригад походів різних к.т. і видів туризму і оцінює позитивні тенденції і недоліки, які мали місце та намічає шляхи подальшого вдосконалення проведення Чемпіонатів.

Етап 5 – головний секретар оформляє відповідні протоколи за отриманими результатами й під безпосереднім керівництвом головного судді складає звіт за підсумками проведених змагань.

3.2. Проведення суддівства

3.2.1. У процесі індивідуального суддівства здійснюється детальне ознайомлення зі звітними матеріалами, і кожний суддя відзначає в «**Картці ви-**

*) МКК, що допускають групи до участі в спортивному поході, зобов'язані виконати всі функції мандатної комісії.

хідних даних» (Додаток 1) усі заявлені й не заявлені, але пройдені перевали/вершини із вказівкою їх к.т./к.с. і висота (м), зроблені першопроходження та першосходження, а також заявлені, але не пройдені технічні перешкоди, без вказівки їх висоти. Далі розподіляє перевали згідно нормативних вимог походу відповідної к.с. на перевали заданої та довільної к.т., а ті категорійні, що залишилися – записує в наднормативну групу.

На зворотній стороні *Додатку 1* фіксує показники, які є визначальними для всебічної оцінки пройденого походу і впливають на загальну оцінку маршруту, який суддя розглядає.

На підставі виписаних вихідних даних, вертаючись при необхідності до звітних матеріалів, суддя відповідно до показників по кожному критерію (п.п. 2.4÷2.8) виставляє оцінки в балах з точністю до двох знаків після коми по всім п'яти критеріям.

3.2.2. Результати оцінки кожного маршруту своєї групи (к.с.) кожний суддя фіксує в *«Протоколі суддівства»* (Додаток 2).

3.2.3. Якщо на засіданні бригади суддів (етап 4) з'ясувалося, що в окремого судді показник одного із критеріїв помітно відрізняється в більшу або в меншу сторону від показників інших суддів, такий суддя зобов'язаний обгрунтовувати, на підставі яких вихідних даних отриманий завищений або занижений результат. Після відповідного аналізу ухвалюється більш правильне (більше або менше) значення даного показника.

3.2.4. Якщо хоча б один суддя виставив максимальну негативну оцінку за критерієм **Безпека** (табл. 1.1), маршрут розглядають на засіданні суддівської колегії виду. На підставі колективного обговорення оформляється протокол, дані якого надалі беруться для кінцевої оцінки маршруту за критерієм **Безпека** по даній команді.

Якщо 2/3 і більш суддів бригади виставляють максимальну негативну оцінку для маршруту відповідної к.с. по показникові **Безпека**, команда знімається з Чемпіонату.

3.2.5. Якщо в процесі визначення показників отримане значення одного із критерію виходить за межі встановлених границь (табл. 1.3), ухвалюється його граничне значення.

При розподілі місць спочатку дається перевага маршрутам з більш високим значенням результату або перевищенням (при його наявності) за критеріями **Безпека**, потім **Складність** і, нарешті, **Новизна**.

3.2.6. Підсумковий результат оцінки походів IV÷VI к.сл. округляється до цілого числа, а початковий – використовують при рівності суми балів (п. 1.2.3). Для походів I÷III к.с. підсумковий результат записується з точністю до двох знаків після коми.

3.2.7. Після розгляду *«Протоколів суддівства»* на засіданні ГСК виду судді передають їх заступникові головного судді даної групи.

3.2.8. Заступник головного судді разом із секретарем переносять оцінки із *Протоколів*, отриманих від суддів своєї бригади в *«Протокол результатів суддівства»* (Додаток 3).

При цьому секретар за кожним критерієм роздільно виводить підсумкові результати кожної команди, як середнє арифметичне оцінок усіх суддів. Якщо суддів 5 і більше, або 3 і менше п'яти, крайні значення показників по кожному критерію у команди (максимальне і мінімальне) відкидають і визначають кінцеву оцінку кожного пройденого маршруту як суму значень середніх показників. Отримані показники суддівства секретар заносить до Протоколу *зведених* результатів.

3.2.9. Краще місце займає команда, що набрала максимальну суму балів, а далі місця розподіляють у порядку зменшення суми балів.

3.2.10. Якщо кілька команд за підсумками змагань набрали рівну суму балів і неможливо розподілити місця між ними (п.п. 3.2.5 та 3.2.9), кожній з них присуджується однакове місце у вигляді інтервалу, наприклад, 5÷7 місце. Вважається, що кожна з них зайняла однакове і більш високе 5-е місце.

3.2.11. Протокол зведених результатів служать основною базою для складання Протоколу *спортивних результатів*, який з урахуванням нормативних вимог ЕСК країни, дозволяє визначити, які розряди й звання виконали учасники змагань по походах.

3.2.12. Протести за результатами суддівства розглядають відповідно до Положення (Регламенту) про данні змагання, а при відсутності в них відповідних вказівок – за діючими Правилами.

КАРТКА ВИХІДНИХ ДАНИХ

ФІО керівника	місце проживання	к.с.	км	днів
район походу	відвідуваність	строки (з...по...)		сезонність

Розподіляють усі перевали, вершини по їхньому характеру:

Таблиця 1/1

№ пп	Найменування перевалу, вершини	к.т к.с.	Н, м	ЗнНП ¹⁾	НЗиП ²⁾	Першо-проход.	Спарка зв'язка
1	2	3	4	5	6	7	8

Разом пере-вал.	Розподіл пройдених перевалів по значимості (перевали н/к - тільки в походах І к.с.)	
ЗБ*= шт.		
ЗБ = шт.	Заданої к.т. (шт):	
ЗА = шт.		
2Б = шт.	Довільної к.т. (шт):	
2А = шт.		
1Б = шт.		
1А = шт.	Наднормативні:	
н/к = шт.		
Усього шт. пройдено залікових (No) перевалів.		

¹⁾ ЗиНП - заявлені, але не пройдені; ²⁾ НЗиП - не заявлені, але пройді

Додаток 2

ПРОТОКОЛ
суддівства проходження спортивних гірських маршрутів _____ к.с.

м. _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

№ п/п	Прізвище і ініціали керівника команди, місце проживання	Район проходження гірського маршруту	к.с. походу		Оцінка критеріїв гірського походу, балів					Сума балів
			Заявлена	Прийнята	Складність	Новизна	Безпека	Напруже- ний-	Корис- ність	

Суддя _____ (_____)